

Мы ўсе ведаем, што такое «Дажынікі» — свята заканчэння збору ўраджаю на палях, якое спакон-век адзначалі беларусы...

Але ж не толькі зернем багачеем мы пасля лета. У кожным рэгіёне, у кожным мястэчку і вёсцы ёсць свае ўлюбёныя плоды і ягады, лепшых, смачнейшых за якія — месцічы вам абавязкова гэта даведзучы — нідзе няма. І ўсё болей узнікае вясёлых свят, прысвечаных якой-небудзь пладова-агроднай культуры... У гэтым беларусы не самотныя — згадаць хаця б свята пушчэння фасолі ў Брэтані, фестываль рэпы ў швейцарскім Рыхтэрсвілі ці свята цыбулі ў расійскім Луху. Але кожнае такое беларускае свята, маленькае, вялікае, мае свой каларыт і гісторыю. Давайце згадаем.

ГЛЫБОЦКАЯ ВІШНЯ

«У вішнёвым, у маёвым Белым кіпені — зямля. Паўтараюцца нанова Кольцы часу і камля», — пісала Яўгенія Янішчыц. А Якуб Колас у «Новай зямлі» так падае малюнак лесніковай пасады: «Па-над парканам пышным валам стаяў вішняк густы, прыўдалы».

А колькі песняў на Беларусі пра вішню...

З'явілася ў нас і свая вішнёвая сталіца — Глыбокае. Там і вуліца носіць назву Вішнёвая, і помнік вішні пастаўлены, і ўчыняюць аўкцыён па продажы вішнёвага пірага, і мясцовы камбінат згусчонку выпускаў са смакам вішні! А калі ў ліпені, з усіх куточкаў, з'язджаюцца сюды на Вішнёвы фестываль, выбіраюць Вішнёвую каралеву — як у вершы той жа Янішчыц:

«Вішня ў квеце,
цененькае дрэва
да смугі — адкрытае вясне.
Жэўжыкі гукаюць: «Каралева!»
Каралева? А чаму ж і не!»

Яшчэ шмат стагоддзяў таму, калі мястэчка належала Радзівілам, квітнелі тут сады... Спелі вішні пры базальянскім і кармеліцкім кляштары... Ну а ў пачатку XX стагоддзя мясцовы аграном-селекцыянер Баляслаў Лапыр, аматар беларускага фальклору, які размаўляў на беларускай мове і іграў у самадзейных беларускіх тэатрах, вывеў адмысловы сорт вішні, які назваў — нізавошта не здагадаецца — «Вішня кіслая». Сорт, які і сёння вельмі паважаюць садаводы за зімаўстойлівасць ды пладаноснасць. А яшчэ скрыжаваў вішню з чарэшнай — вось у гэтай сакавітай ягадзіне слодычы хапае. Хоць назва не афіцыйная, сарты глыбоцкія ў народзе завуць «лапыровымі».

«У гародзе — памідоры, а ў садзе — вішня...» Фестывалі ў гонар пладоў зямлі

Ушаноўваюць глыбоцкую вішню ўздзельнікі фэсту васьмідзесяцігадова ў ліпені. Але вішня суправаджае жыццё мястэчка круглы год — усе мясцовыя вяселлі абавязкова кіруюцца да скульптурнай кампазіцыі «Вішанька», каб пацерці ягаду — для нараджэння дзіцяці, лісцік — каб у сям'і

хапала грошай, і галінку — на доўгае жыццё.

ШАРКАЎШЧЫНСКІЯ ЯБЛЫКІ

«Неяк на багатым нясвіжскім кірмашы маладжавы вясёлы мужчына так падахвочваў мяне браць яго яблыкi:

— Яны ж у мяне, таварыш, не глядзяць, а смяюцца!

І праўда, яблыкi былі вялікія, румяныя, адно ў адно».

Так пісаў Янка Брыль у навеле «Жывое слова».

Не глядзяць, а смяюцца яблыкi і на Шаркаўшчыне, дзе адбываецца «Яблычны фэст». Святкуюць яго не толькі ў самой Шаркаўшчыне, а найперш у суседняй вёсцы Алашкі. Тут жыў знакаміты садавод-селекцыянер Іван Сікора, заслужаны аграном БССР, тут на базе яго саду адкрыўся Паўночны апорны пункт Беларускага навукова-даследчага інстытута бульбаводства, пладаводства і агародніцтва. У садзе прайшлі апрабаванне звышшасці соцен сартоў яблынь, у тым ліку гібрыд № 1377, які назваў «Яблыкамі XXI стагоддзя», а пасля смерці Сікоры сорт атрымаў назву «Памяць Сікоры». Тыя, хто прыязджае сюды, могуць пакаштаваць і гэты гатунак, і іншыя — і адчуць тое, што і юны княжыч Алесь Загорскі ў «Каласах пад сярпом тваім» Уладзіміра Караткевіча: «Яблыка было сцюдзёнае, у халодных дажджавых кроплях, і ён адкусіў

традыцыйны беларускі стол, якім сустракаюць нечаканага гостя. У «Трывожным шчасці» Івана Шамякіна героі таксама сілкуюцца падобна: «На снеданне гаспадыня падала халодную бульбу, гуркі і міску сыракавашы». Рыгор Бардулін, калі ўспамінае першага верасня, марыць пусціцца басаною ў падарожжа, «У край, дзе раніцай салодкі сон, // Дзе ў сумцы агурок, аловак, сцёрка».

Ну як жа ісці ў школу, у лес, на пасьбу ці касьбу без агурка ў сумцы ці кішэні! Ёсць на Беларусі і свята ў гонар гэтай звыклай і неабходнай гародніны — ладзяць яго на Шклоўшчыне. І невыпадкова: як пісалі ў XVIII стагоддзі, «Ва градзе Шклове па дабрыні зямлі і па прыемнасці паветра луку, часнаку, а найперш агуркоў забагата». Дзень агурка праходзіць у жніўні, весела, з дэгустацыямі, спаборніцтвамі, песнямі, скокамі, гульнямі... Сярод традыцый — наведванне помніка Агурку, які ў 2007 годзе з'явіўся ў Шклове. Дакладней, называецца гэтае дзіўнае стварэнне «Агуродзец», і мясцовыя лічаць, што, каб урадзілі ў наступным сезоне агуркі, трэба ўкінуць у кошык скульптуры семачкі.

з хрумстам і праглынуў, як самое здароўе праглынуў».

Прымяркуючы свята звычайна да Яблычнага Спасу.

ШКЛОЎСКІЯ АГУРКІ

«Сёння і вечно! —

і мы са шчаслівых.

Бульбу пастаўлю, гуркі пасалю.
Я і сама не люблю

шкадаўлівых, —

Болей суровых і гордых люблю», — апісвала Яўгенія Янішчыц

столькі цяпліц. Свята адбываецца на пачатку верасня: конкурсы, канцэрты, кулінарныя батлы. Нават бойка памідорамі «Іўе дэ-таматэйра», а яшчэ конкурсы па плаванні на самых дзіўных прыстасаваннях «Плаў-Тамат» і на хутчэйшае паяданне тых жа памідораў.

УЗДЗЕНСКАЯ БУЛЬБА

«А потым бабка надумалася пачаставаць яго асабліваю вярэцаю. Яна наскрэбла чыгунчых бульбы. Калі бульба звярнула, бабка патаўкла яе, дадала пшанічнай мукі ды ўбіла пару яечка. З кашы яна рабіла піражкі і падсмажвала іх на скавародцы. Такіх піражкоў настаўніку ніколі не даводзілася каштаваць, ён ёй з ахвотаю і хваліў кухарскія здольнасці бабкі Параскі. Бабка ўся цвіла ад задавальнення», — васьм так яскрава апісвае Якуб Колас пачастунак свайго героя і альтэр эга Андрэя Лабановіча ў эпапеі «На ростанях», зразумела, скарыстаўшы ўласныя ўспаміны.

Ну як абысціся без самай галоўнай гародніны! Яе пякуць у вогнішчы героі «Каласоў пад сярпом тваім», яе згадвае як сімвал мірнага жыцця герой Шамякіна ў аўтабіяграфічнай эпапеі «Трывожнае шчасце» пасля вяртання з фронту: «Што нам трэба, Сашок? Хіба тое, што я вярнуўся жывы і не вельмі пакалечаны, і ты жывая, і Ленка здаровенькая расце — не найвялікшае шчасце? Колькі людзей палягло! А мы жывыя. І люблю наша жыве. І нічога нам больш не трэба. Хіба кавалак хлеба ды чыгунок васьм гэтай бульбы... Не, мы не станем яе абіраць. Мы зварым яе ў «мундзірах». Больш ганарова для бульбы сказаць: зварым у «шынялях». Салдацкая страва! А пасля, Лянок, аблупім «шынелькі», бульбачка жоўценякая будзе, апетытная...»

Вырошчваюць бульбу на Беларусі з васьмнаццатага стагоддзя. Праўда, садзілі яе тады ў каралеўскіх эканоміях нямецкай каланісты, сяляне ж насцярожана прыглядаліся. Але ў дзевятнаццатым стагоддзі ўзніклі нават беларускія сарты бульбы — на выставе ў Горы-Горацкім земляробчым інстытуце ў 1853 г. экспанавалася 28 сартоў з батанічнага саду інстытута, а народ заспяваў: «Гарні, гарні бульбу з печы, у торбачку ды за плечы». І сёння на Беларусі шмат фэстаў, прысвечаных бульбе. Сёлета «Бульба-фэст» адбыўся ў аграгарадку Дзешчанка на Уздзеншчыне. Тут знаходзіўся цэнтр бульбаводства, адсюль развозілася насенне бульбы на ўсёй краіне... Нават помнік бульбе ёсць! Ладзяць фестываль бульбы ў Капылі, там з яе прадстаўлялі не толькі стравы, але і мастацкія творы — пейзажы і жанравыя карцінкі. Абласны фестываль «Картошка-бульба-Potatoes» правалі ў Віцебску падчас II Гульняў краін СНД, дзе прадставілі паўтысячы страў з бульбы.

Карацей, сачыце за культурным жыццём рэгіёнаў — і трапіце на штосьці незвычайнае! І смачнае, вядома.

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ.

ню, // Агеньчык цыгарэты Куляшова і журавіны Мележа — прысню». Відаць, і аўтар «Людзей на болоце» дужа любіў гэтыя яркія ягады...

Але журавінамі славіцца не толькі Палессе, адкуль Янішчыц і Мележ... На Віцебшчыне штогод у канцы верасня адбываецца экалагічны фестываль «Жураўлі і журавіны Мёрскага краю». Тут знаходзіцца легендарнае балота Ельня — адно з самых вялікіх у Еўропе. Увосень тут збіраюцца ад 5 да 7 тысяч шэрых жураўлёў, якія ляцяць на зімоўку. Так што аб'екты свята — і жураўлі, і журавіны. Аматыры гастронамічнага турызму могуць пакаштаваць самай незвычайнай стравай з журавін, ну і набыць самі ягады, якія так любілі і нашы продкі. Як апісваў Уладзімір Караткевіч беларускі рынак шаснаццатага стагоддзя ў «Сівой легендзе»: «Гамарня, носяць на каромыслах цэбры з яблыкамі, мяшчане журавіны марожаныя з рук ірвуць — на пахмелку».

ІЎЕЎСКИ ПАМІДОР

«У гародзе — памідоры, а ў садзе — вішня. Хацеў мілы падмануць, нічога не выйшла», — спывалі ў беларускіх вёсках. «Фіранкі на вокнах, у хляве вішчаць парасяты, на гонтавым даху грэюцца на сонцы пузатыя жоўтыя гарбузы і апетытныя чырвоныя памідоры», — герой эпапеі Шамякіна «Трывожнае шчасце» гэтай карціны трохі спалохаўся: занадта заможная хата! Ці пусцяць пераначаваць?

Гэта сёння нікога не здзівіў памідорамі ў гародзе... А калі ў XVIII стагоддзі іх сталі вырошчваць на Беларусі, напеклаваліся: расліна цеплалюбная, нашы ранішнія туманы не зносіць. Але ў Іўі памідоры заўсёды былі чудаўнямі! Таму і святкуюцца тут фэст «Іўеўскі памідор».

Старажытнае мястэчка вядомае з пачатку XV стагоддзя, у канцы якога князь Вітаўт і пасяліў тут татарай, прывезеных ім з Прыазоўя. Татарскія воі дапамагалі яму ў Грунвальдскай бітве, за што князь падарыў ім урочышча Мураўшчызна каля Іўеўскага замка. Нашчадкі тых татар жывуць у Іўі па сёння. А татары спаконвек славіліся як добрыя агароднікі, васьм Іўеўская гародніна і дасюль мае попыт. Кажуць, ні ў адным іншым беларускім мястэчку няма

МЁРСКІЯ ЖУРАВИНЫ

«Ах, на шчасце,
яшчэ ды не ўсохла балота,
А за ім векавее зажураны гай.
Покуль дождж не пайшоў,
не апала лістота,

Запрашаю цябе ў журавінавай рай», — настальгіравала Яўгенія Янішчыц. А яшчэ журавіны ў яе атысямляюцца з Мележа: «Ды ў час, калі шукае слова — слова, // Знябыўшы тлусты тлум і мітус-